

Overmaas. Hij onderstreept de beperkte invloed van de Brabantse en Luikse revoluties op Limburg en toont daarbij vooral het eigen karakter van de evolutie in deze geïsoleerde regio. Zo wijst hij op de tweespalt tussen de Staten en bevolking en legt hij verbanden met de economische ontwikkelingen. Marie-Sylvie Dupont-Bouchat probeert de spanningsvelden tussen conservatieven en hervormingsgezinden en tussen royalisten en patriotten juist in te schatten voor de provincie Namen. Zij doet dit door de evolutie van de regionale machtsposities te duiden voor de periode 1770-1780, tijdens de agitatie in 1787, de repressie in 1788 en de breuk in 1789. Daardoor krijgen het zich wijzigend gedrag van individuen en ideologisch geladen begrippen het nodige reliëf. Hoogleraar Etienne Hélin benadert de ondergang van het prinsbisdom Luik op een bijzondere wijze. In plaats van naar de ruimere ontwikkelingen te blijven kijken, kiest hij bewust voor de 'binnenlandse' evolutie. Hij beperkt zich tot een kernachtige analyse van de twee, onderling verschillende restauraties in 1791-1792 en 1793-1794. Alhoewel beide onder Oostenrijkse bezetting gebeurden, staat Luik centraal. Hélin vult zo het hiaat tussen de Luikse omwenteling en de definitieve annexatie door Frankrijk in. De tegenstellingen tussen adel en kooplieden vormen de rode draad van de degelijke bijdrage van Piet Lenders over de eerste kamer van koophandel te Gent (1729-1795). Hij bespreekt zorgvuldig de oprichting, het statuut en de wijzigende positie van deze handelskamer. Hij bekijkt haar initiatieven naar het beleid toe op het vlak van infrastructuur en fiscaliteit. Tenslotte gaat hij dieper in op het verlangen naar politieke macht vanwege de ondernemers. Kortom hij toont hoe een dynamische burgerij haar groepsbelangen verdedigde via deze kamer van koophandel. Roger Petit maakt de balans op voor Luxemburg. Hij omschrijft vlot de bijzonderste posities binnen de vergadering van de Staten en peilt naar de concrete werking van deze instelling. Vervolgens nuanceert hij de veroordeling ervan in enkele pamfletten. De Luxemburgse Staten bleven immers trouw aan de vorst. Later leverden zij effectieve steun tijdens de tweede Oostenrijkse restauratie. Petit wijst terecht op de specifieke situatie van deze regio. Kerkhistoricus Jan Roegiers verdiept zich in de pastorale en politieke acties van de Antwerpse kanunnik J. S. van Eupen (1744-1804), de werkelijke leider van het conservatieve kamp binnen de Brabantse omwenteling. Hij combineert daartoe een wat meer uitgediepte biografie door Ann de Smet met zijn eigen onderzoek over het ultramontaanse verzet tegen de politiek van Jozef II. Door zijn eruditie kan hij vlot het chronologisch verhaal brengen met daarin telkens de essentie van zeer diverse facetten. Of het nu gaat om theologische disputen, anonieme drukken of politiek machts spel, Roegiers weet steeds het juiste accent te leggen. Het resultaat is een mooi uitgebalanceerde biografie. Francis Zelck schetst in een kort artikel de besluitvorming op sociaal-economisch gebied door de Staten van Brabant. Hij signaleert hoe tussen 1772 en 1794 de vrijstelling op accijnzen in onbruik geraakte, terwijl het kwijtschelden van tolrechten meer voorkwam. Daarnaast handelt hij over de aanleg en het onderhoud van wegen door de Staten. Uit zijn beperkte informatie haalt hij wel erg ruime slotbeschouwingen.

Dit boek bevat een schat aan informatie, die bij gebrek aan indices moeilijk toegankelijk is. De bijdragen staan te los van elkaar om een coherent beeld te tonen van wat het einde van het *ancien régime* was. Dit is jammer, want de degelijkheid van het werk is gewaarborgd door de respectievelijke auteurs.

W. Baeten

L. van Buyten, *Leuven anno 1789. Tentoonstelling Bank Brussel-Lambert NV 10 maart-4 april 1989 ter gelegenheid van 200 jaar Kamer voor handel en nijverheid van het arrondissement Leuven* ([Leuven: Peeters], 1989, 160 blz., Bf400,-, ISBN 90 6831 159 X).

De titel van dit boek is enigszins misleidend, want deze publikatie bestaat voor drie vierde uit een studie over de sociaal-economische geschiedenis van Leuven tijdens de tweede helft van de achttiende eeuw. Daarnaast eindigt het werk met de catalogus van de bescheiden tentoonstelling over twee pijlers van de Leuvense economie: het ambachtswezen en het groothandelsmilieu. Auteur Leo van Buyten was tevens de ontwerper en coördinator van deze expositie, die in de regionale zetel van een bank ingericht werd. Dit ruimtelijk gegeven verklaart grotendeels het opzet ervan, namelijk een evocatie te brengen van de periode waarin de Leuvense handelskamer opgericht werd. De catalogus geeft de technisch correcte beschrijving van de 44 opgestelde stukken plus telkens beknopte informatie voor de bezoeker. Uiteraard volstaat dit en wie meer wil weten kan terecht in het ruime pakket achtergrondinformatie.

Docent Leo van Buyten verzamelde door de jaren heen een schat aan gegevens via eigen onderzoek en de begeleiding van licentiaatsverhandelingen aan de KU Leuven. Hij vermeldt keurig zijn studenten in de inhoudstafel en soms bleven hun namen in het *corpus* staan als een cryptische bronvermelding. Dit is het grootste euvel namelijk het ontbreken van verwijzingen naar de oorspronkelijke bronnen. Daartegenover staat de waarborg van de auteur, die werkelijk de specialist is in deze materie. Dit bewijst hij door zijn betoog grondig te ondersteunen met 26 tabellen en 19 grafieken. Zo illustreert hij kwantitatief hoe Leuven enkel in 1789 een echt hongerjaar kende. Verder geeft hij voor de periode 1750-1790 de reële evolutie en de trendlijn van de in- en uitvoer via de graanmarkt, het broodverbruik, de bierproductie, de vishandel, de omzet van publieke veilingen, de opbrengst van transport per trekschuit, enz. om te tonen hoe de crisissituatie van 1789 op een hoog niveau van de conjunctuurcurve te situeren valt. Naast zijn betoog over het einde van het *ancien régime* behandelt de auteur nog vijf onderwerpen. Zijn eerste thema is een analyse van de Leuvense bevolking. Hij vergelijkt de demografische evolutie in Leuven met deze in andere plaatsen van de Oostenrijkse Nederlanden en bespreekt zorgvuldig de situatie van de diverse sociale groepen. Ten tweede toont hij kort hoe Leuven een regionaal centrum met een belangrijk achterland! was. Verder heeft hij het over het fenomeen van de kleine familiale ondernemingen. Als vierde thema komen de leden van de ambachten uitvoerig aan bod. Van Buyten onderzoekt daarbij hoe gesloten het corporatieve milieu was op basis van genealogische gegevens en informatie over startkapitaal. Hij kijkt naar de situatie van de leerjongens en vrije knechten naast het gebruik van vreemde knechten. Zo bestrijdt hij met harde cijfers oude mythes zoals de gelijkheid onder de leden van ambachten. Het laatste thema gaat over de groothandel en het transitoverkeer. Van Buyten toont hierbij het specifieke karakter van de bedrijvigheid rond de Leuvense kanaalkom en hoe deze aparte situatie de bakermat was voor de handelskamer.

In het hele werk brengt de auteur bouwstenen aan uit de sociaal-economische geschiedenis van Leuven, die samen een evocatie vormen van de tijdsomstandigheden voor en bij de oprichting van de 'commerciekamer'. Deze instelling zelf komt nauwelijks aan bod. Van Buyten brengt zeer vele details in een gebalde tekst, zodat de lezer door informatie overspoeld wordt. Dit wordt versterkt doordat de specialist voortdurend zijn vakjargon en werkmethodes uitlegt. Wellicht is dit een gevolg van het gegeven dat het boek voor een breder publiek bedoeld was, terwijl het daarvoor te gespecialiseerd is. Daartegenover mist de vakhistoricus het onontbeerlijke notenapparaat, indices of minstens een overzicht van de opgenomen tabellen en grafieken. Het is spijtig dat Van Buyten zo met de resultaten van veel inspanning en onderzoek naar buiten moet komen.

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

W. Hoogbergen, *The Boni Maroon wars in Suriname* (In het Engels vertaalde dissertatie; Leiden: Brill, 1990, xvii + 254 blz., f105,-, ISBN 90 04 09303 6).

In het verleden van Suriname valt maar weinig unieks te ontdekken. Slavenhandel, slavernij, plantagelandbouw, emancipatie, immigratie van Aziatische contractarbeiders ... , het zijn allemaal verschijnselen, die elders in West-Indië ook voorkwamen. De marronage kan echter als een van de weinige unieke elementen uit Surinames verleden worden aangemerkt en in de historiografie is dat goed zichtbaar. Er zijn talloze studies over de Surinaamse marrons verschenen, waarmee antropologen als Herskovits, De Groot, Price en Thoden van Velzen internationaal veel eer hebben ingelegd. Was er nog wel ruimte voor wéér een boek over deze groep?

Deze vraag kan met een volmondig ja worden beantwoord voor zover deze uitspraak betrekking heeft op de in het Engels vertaalde dissertatie van Hoogbergen. In de eerste plaats biedt het boek een grondige detailstudie van de Boni, een van de groepen marrons, die in de tweede helft van de achttiende eeuw veel van zich deed horen. In de tweede plaats doet de auteur een aantal algemene uitspraken over het verschijnsel marronage in Suriname dat van groot belang is voor een goed begrip van de geschiedenis van de gehele kolonie gedurende de periode 1750-1850.

Uitvoerig beschrijft Hoogbergen de verschillende mogelijkheden en 'methoden', die de Surinaamse slaven gebruikten om weg te lopen. Hij laat zien hoe moeilijk de beslissing was om het harde, maar relatief zekere plantageleven te ruilen voor een onzeker bestaan in de jungle. De auteur wijst erop, dat er ongeveer 250 slaven per jaar wegliepen, van wie twee derde vrijwillig naar de plantages terugkeerde. Uit deze berekening blijkt, dat het weglopen de planters een schadepost opleverde ter grootte van één tot twee slaven per duizend en dat dit nadeel in het niet viel in vergelijking tot de schade veroorzaakt door de hoge mortaliteit onder slaven van 30 tot 50 per duizend. Als de schade door sterfte onder de slaven meer dan werd goedgeemaakt door de opbrengsten van de plantageproductie, dan gold dat zeker voor het verlies door marronage.

De berekeningen van Hoogbergen laten voorts uitkomen, dat het aantal weglopers waarschijnlijk veel lager was dan de vroegere schatting van 5.000, of 10 procent van het aantal Surinaamse slaven rond 1770. De jaarlijkse toename van ongeveer 100 weglopers, de vrijwel te verwaarlozen aanwas door geboorten (onder de weglopers waren weinig vrouwen) en de relatief korte overlevingskansen (gelet op de penibele voedselsituatie en de voortdurende oorlogen) maken het onwaarschijnlijk, dat het aantal echte marrons ooit meer dan 2.000-3.000 heeft bedragen. Het is jammer, dat Hoogbergen deze algemene conclusies over de Surinaamse marrons in de Engelstalige versie van zijn proefschrift niet wat meer heeft uitgesponnen. In vergelijking met de Nederlandse tekst is er weliswaar flink gesneden in het aantal pagina's met beschrijving van de legercampagnes tegen de Boni, maareen analytische samenvatting van deze gevechten was nog beter geweest. Zo'n bekorting had de auteur meer ruimte gegeven voor een grondige studie van de situaties, waarin de plantageslaven soms wel gemene zaak maakten met de aanvallende marrons en soms niet. Was het voor een goed gevoede, getrouwde slaaf met veel familie op de plantage onder een redelijke directeur wel aantrekkelijk om 'de vrijheid' te kiezen, die gepaard ging met honger, onzekerheid en voortdurende vrees voor aanvallen? Zagen de marrons zichzelf *überhaupt* wel als principiële tegenstanders van het slavernijsysteem en als dat zo was, waarom gaven ze dan snel het recht uit handen om nieuwe weglopers op te nemen bij het sluiten van vrede met de blanken?